

PREFERENCIJA I ASOCIJATIVNO ZNAČENJE BOJA KOD STUDENATA UMETNIČKIH I NEUMETNIČKIH FAKULTETA

Sažetak: Istraživanje se bavi pitanjem dopadljivosti i simboličkog značenja boja kod dve grupe ispitanika različite profesionalne orijentacije. Ispitane su razlike u rangu preferiranih boja, kao i u sadržaju njihovog asocijativnog opisa. Uzorak je činilo po 45 studenata likovnih umetnosti i psihologije (ukupno 90 ispitanika). Analizirano je 10 boja (bela, žuta, narandžasta, crvena, zelena, plava, ljubičasta, braon, siva, crna), po kriterijumu dopadljivosti i asocijativnosti. Rezultati pokazuju razlike u rangu sviđanja pojedinih boja između grupa. Razlike su najviše izražene kod ahromatskih boja. Asocijativni opisi su se sastojali iz povezivanja sa svakodnevnim objektima, povezivanja sa ličnim uspomnama, simbolizovanih ili metaforičkih opisa. Kod obe grupe ispitanika boje uključuju veliki broj različitih asocijacija.

Ključne reči: boje, preferencija boja, asocijativno značenje

1. Uvod: preferencija i simbolika boja

Interesovanje za boje je postojalo od davnina. Još u starim civilizacijama, boja nije imala samo prostu dekorativnu funkciju u odslikavanju stvarnosti, već i simboličko značenje. O tome svedoče ritualne posude, odeća, nakit i drugi predmeti starih naroda (Kuper, 2004).

Drevna ideja koja se povezuje sa Pitagorom (oko 550. g. pre n. e.), a verovatno, znatno starija od njegove škole, jeste ideja o univerzalnoj povezanosti i uređenosti različitih aspekata (kvaliteta) pojava u prirodi. Različiti modaliteti (boje, oblici, zvuci, brojevi, metali, nebeska tela, temperament...) podvode se pod univerzalnija pravila koja ih nadilaze, ali i povezuju u celinu. Pitagorejska škola je prva u pisanoj istoriji koja se bavila uređenim proučavanjem harmonije, simetrije i sklopova modaliteta (kvaliteta) koji je čine. Verujući da je kosmos uređen po principima harmonije, a da je naša planeta i svet na njoj tek jedan od svetova nižeg reda, zadatak istraživača bi bio da proдре u pravila sklapanja i međuveza između kvaliteta koji grade prirodu. Jer, na našem svetu, doživljajima i pojavama u njoj se odslikavaju mere kosmosa

(„muzika planeta“, kako je naziva Pitagora), primenjene u polju konkretnih stvari sa kojim živimo. Boje, brojevi, zvuci, pripadaju objektima, ali kao samostalni kvaliteti mogu biti predmet proučavanja, a posebno je od interesa pitanje povezanosti između njih (Russel, 1971).

Slovensko duhovno nasleđe, takođe, prepoznaje simbolička značenja boja koja se sreću u tradicionalnim i ritualnim praksama različitih naroda. Tu se primarno daje značaj beloj kao pozitivnoj, crnoj kao negativnoj i crvenoj boji, kao zaštitnoj boji ili boji sreće (Slovenska mitologija, 2001).

Značajan podstrek proučavanju harmonije na fenomenološkom planu, a posebno značenja boje, srećemo kod Getea, u njegovom učenju o boji. Gete, pokušavajući da definiše fenomene preko opozita žuto–plavo (koji simbolišu niz drugih opozita toplo–hladno, meko–tvrd i slično), postavlja pitanje simbolizovanog, opšteg značenja boje kao kvaliteta. Boja postaje samostalna, dobija opštije i metaforičko polje značenja.

U psihologiji, pitanjem boja su se bavili mnogi autori. Lišer (Luescher, 1971) analizira boje na nivou simbola, a zatim ih postavlja u vezu sa osobinama ličnosti. On smatra da preferencija boja govori o psihološkom sadržaju koji iza nje stoji – one boje koje volimo pokazuju sadržaje koji nam odgovaraju, ali one koje ne volimo, takođe, govore veoma mnogo o nama, o tome šta odbacujemo, ne možemo ili ne želimo da prihvatimo.

Roršahov test postavlja odgovor na boje, našu reakciju na njih, u polje emocionalnih odgovora, smatrajući da boje pobuđuju emocionalni psihološki sadržaj. Ovo je donekle u skladu sa novijim istraživanjima umetnika. Slikari koji pripadaju emocionalno kontrolisanoj kategoriji su skloniji da koriste boju kao dominantu svog dela, dok su kognitivno kontrolisani slikari skloniji lineranom stilu i redukovanoj boji (Sternberg et al., 2005).

U psihologiji je rađeno više studija koje su proučavale značenja boja (Luescher, 1971; Osgood et al., 1975; Parker & Parker, 1987; Škorc, 1994; 2008). Rezultati Osgudove kroskulturalne studije pokazuju da se bela i crna, po svojoj simbolici, često javljaju zajedno, slično Geteovoj ideji o postojanju polariteta svetlo – tama i hromatskog polariteta toplo – hladno.

U studijama koje su ispitivale vezu između emocija i boja (Barbiere et al., 2007; Boyatzis & Varghese, 1994; Hemphill, 1996; Meerum et al., 1995; Wexner, 1954), utvrđeno je da se svetle boje (žuta, plava) povezuju sa pozitivnim emocijama (srećan, snažan), a tamne (crna, siva) sa negativnim emocijama (tuga, bes). Rezultati novijih studija pokazuju da povezanost boja sa emocijama u velikoj meri zavisi od ličnih preferencija i prethodnog iskustva sa tom bojom. Osnovne boje se više vezuju sa pozitivnim emocijama, od sekundarnih i ahromatskih boja. Najviše pozitivnih emocija izazivaju zelena, žuta, plava, crvena i ljubičasta boja. Zelena se povezuje sa prirodom i drvećem, otud stvara osećanje opuštenosti, sreće, komfora, mira i nade. Žuta se opaža kao energična i izaziva osećanje sreće i uzbuđenosti, zato što se povezuje sa suncem i letnjim vremenom. Plava je povezana sa okeanom ili nebom, što izaziva osećanje opuštenosti i smirenosti. Crvena se povezuje sa osećanjem ljubavi, ali i agresijom. Pozitivan aspekt ljubičaste je povezan sa decom i smehom, mada negativni odgovori

pokazuju da ona nije omiljena boja. Što se tiče ahromatskih boja, bela izaziva najviše pozitivnih emocija. Ona se povezuje sa osećanjem nevinosti, mira i nade, ali i osećanjem usamljenosti i dosade. Crna boja izaziva negativne emocije (depresiju, strah, ljutnju), zato što se povezuje sa žalošću i tragičnim događajima, dok se siva vezuje za loše vreme i osećanje tuge, depresije i dosade (Kaya & Epps, 2004).

Značajan broj radova, u okviru eksperimentalne estetike, koji se bavio ispitivanjem preferencije boja, pokazuje da ne postoji saglasnost među istraživačima u pogledu omiljene boje. Kao preferirajuće boje navode se: svetlozelena i plava (Lee & Luo, 2003), žuta i plava (Liou et al., 2008), bela, roze i crvena (Liu & Lee, 2008), bela, crvena, plava i roze (Chen et al., 2008), crvena i narandžasta (Lee et al., 2005). Nalazi ranijih studija potvrđuju da crvena i plava prednjače po omiljenosti u različitim kulturama, socioekonomskim grupacijama i uzrastima (Valentine, 1962). Prema nekim istraživačima crvena i plava su najznačajnije ljudske boje i boje koje najbolje reprezentuju pojam „boja“ (Osgood et al., 1975).

S druge strane, nalazi su prilično dosledni u pogledu izbora neomiljene boje. Većina istraživača se slaže da su braon i crna najčešće neomiljene boje (Chen et al., 2008; Lee & Luo, 2003, 2005; Liou et al., 2008, Valentine, 1962). Takođe, bela, kao i svi ahromatski tonovi između nje i crne, se nalaze vrlo nisko na listama preferencije kod najrazličitijih populacija. Ispitanici više preferiraju tople i svetle boje, od hladnih i dosadnih boja (Winston & Cupchik, 1992).

Istraživanja pokazuju da na izbor omiljene boje utiču brojni faktori ličnosti, kao što su: uzrast (Meerum et al., 1995; Valentine, 1962), pol (Silver & Ferrante, 1995; Silver et al., 1988), pripadnost socioekonomskoj grupi ili kulturi (Knapp et al., 1959; Saito, 1996), ali i karakteristike same boje – ton, svetlina i zasićenost (Lee et al., 2005).

Što se apstraktnog značenja boja tiče, bela ima pozitivno evaluirane asocijacije (vrlina, čistoća, istina, beskonačnost, budućnost, nevinost, jedinstvo, istina, nebesa, svetlost, brak), a sa crnom deli značenja: žaljenje, greh, smrt. Žuta ima dvostruko značenje: simboliše božansku svetlost, sunce, mudrost, postojanost, ali i neverstvo, izdaju. Po svom afektivnom značenju bliska je crvenoj, ali je manje ekstremna, vrlo aktivna i moćna. Crvena je boja osećanja, strasti, a vezuje se za slobodu, patriotizam, pobjedu, istinu, brak, sunce, vitalnost, snagu, osećanje, toplotu, jug, satanu, opasnost, ubistvo, rat, temperament, uspeh. Zelena je neutralna i nema nikakav afektivan profil, kao i ljubičasta. Plava ima visoku pozitivnu evaluaciju u svim kulturama. Povezuje se sa nebesima, verom, devičanstvom, budućnošću, životom, vrlinom, istinom, mudrošću, naukom, razumom. Za razliku od nje, braon je negativno evaluirana i povezuje se sa svađom, neljubaznošću, teskobom, brigom, kajanjem, bezvoljnošću, dosadom (Osgood et al., 1975; Škorc, 1994).

2. Istraživanje

Imajući u vidu da su brojne studije pokazale da izbor omiljene boje zavisi od brojnih faktora, u ovom radu nas je zanimalo da ispitamo kako različito umetničko profesionalno usmerenje utiče na dopadljivost i simboličko značenje boja. U tom smislu postavljena su sledeća pitanja:

- Da li postoje razlike u rangju omiljenosti boja kod ispitanika iz umetničke i neumetničke populacije? Cilj je bio da se utvrdi koje su omiljene boje ispitanika iz umetničke populacije, a koje ispitanika iz neumetničke populacije.
- Da li postoje razlike u sadržaju asocijativnog opisa boja kod ispitanika iz umetničke i neumetničke populacije? Cilj je bio da se ispita da li umetničko obrazovanje doprinosi većoj asocijativnosti na boje i većoj metaforičkoj slobodi u opisu boja.

3. Metod

Ispitanici: Istraživanje je rađeno na dva uzorka ispitanika, oba pola (83,3% devojaka i 16,7% mladića), prosečne starosti 20 godina. Ispitanici su bili studenti Fakulteta likovnih umetnosti, smera: Slikarstvo, Vajarstvo i Grafika ($N_1=45$) i psihologije ($N_2=45$), sa Univerziteta u Beogradu. Uzorci su se razlikovali u pogledu obučenosti iz oblasti likovnih umetnosti.

Postupak: Ispitanici su popunjavali upitnik, koji je sadržao dva pitanja. Prvo pitanje se odnosilo na ispitivanje dopadljivosti boja. Ispitanici su zamoljeni da napišu koja boja im je omiljena, odnosno neomiljena. Drugo pitanje se odnosilo na asocijativnost boja. Ispitanici su slobodno asocijali na 10 ponuđenih boja. Bilo je moguće davati više asocijacija na jednu boju. Analizirano je 10 boja (bela, žuta, narandžasta, crvena, zelena, plava, ljubičasta, braon, siva, crna).

Obrada podataka: Rađena je kvalitativna i kvantitativna analiza podataka.

4. Rezultati

4.1. Preferencija boja

Rezultati istraživanja pokazuju da postoje razlike između uzoraka u rangju omiljenosti boja. Studentima psihologije se najviše sviđaju zelena, crvena i plava boja, dok se studentima FLU sviđaju plava, crvena i zelena. Razlike su izražene i u pogledu preferencije ahromatskih boja, naročito sive boje (tabela 1).

Nalazi ranijih studija potvrđuju da crvena i plava prednjače po omiljenosti u različitim kulturama, socioekonomskim grupacijama i uzrastima. Prema nekim istraživačima crvena i plava su simbolički najznačajnije boje i boje koje najbolje reprezentuju pojam „boja“. Kako uočavamo u tabeli 1, ova pretpostavka ima osnova i potvrđena je, uz različite redoslede ali isti sklop omiljenih boja, kod obe grupe. Što se učešća zelene boje tiče, setićemo se da se crvena – zelena skala pojavljuje u antropološkim studijama istraživanja jezika. Ukoliko jedan jezički sistem razlikuje boje, onda će to prvo biti crvena i zelena (Valentine, 1962), boje koje su važne za raspoznavanje u prirodi.

Tabela 1. Omiljene boje kod studenata psihologije i FLU

Rang	Studenti psihologije	Procenat	Rang	Studenti FLU	Procenat
1	zelena	28,89	1-2	crvena	22,22
2	crvena	22,22		plava	22,22
3	plava	15,56	3	zelena	17,78
4	bela	6,67	4	siva	8,89
5-7	ljubičasta	4,44	5-6	bela	6,67
	roza	4,44		ljubičasta	6,67
	tirkiz	4,44	7-8	narandžasta	4,44
8-13	žuta	2,22		9-10	bordo
	narandžasta	2,22	žuta		2,22
	braon	2,22	crna	2,22	
	crna	2,22	nema omiljenu	2,22	
	ciklama	2,22			
	bordo	2,22			

Razlike između grupa se uočavaju u preferenciji sive boje. Izbor ahromatskih boja kao najlepših nije psihološki indikator pozitivnog emocionalnog stanja i relativno se retko sreće u široj populaciji. Ipak, treba se podsetiti da je izbor ahromatskih boja možda ovde znak drugačijeg estetskog ključa, „ukusa“, izbegavanja „jakih“ boja, pre nego što je indikator emocionalnog statusa, otpora ili negativnih osećanja. Moguće je da studenti FLU drugačijim okom procenjuju boje nego što je to slučaj sa opštom populacijom, možda se ovde umešao aspekt boje kao instrumenta, oruđa kojim se rukuje i time se sam kvalitet odvojio od upotrebne vrednosti boje. Izbor ljubičaste je u skladu sa nalazima Lišera, koji preferenciju ove boje povezuje sa estetskom osetljivošću, kod umetnički i estetski orijentisanih osoba se nešto češće bira ova boja kao omiljena.

Rezultati istraživanja pokazuju da postoje razlike između uzoraka u rangui ne-omiljenih boja. Studenti psihologije najmanje preferiraju roze, žutu, narandžastu i braon boju, dok studenti FLU žutu, roze, narandžastu i sivu. Razlike su izražene i u pogledu preferencije braon i plave boje (tabela 2).

Tabela 2. Neomiljene boje kod studenata psihologije i FLU

Rang	Studenti psihologije	Procenat	Rang	Studenti FLU	Procenat
1	roze	15,56	1	žuta	22,22
2-4	žuta	13,33	2	roze	13,33
	narandžasta	13,33	3	narandžasta	11,11
	braon	13,33	4	siva	8,89
5	siva	8,89	5-7	zelena	6,67
6-8	zelena	6,67		plava	6,67
	ljubičasta	6,67		braon	6,67
	crna	6,67	8	crna	4,44
9	plava	4,44	9-13	crvena	2,22
10-14	crvena	2,22		ljubičasta	2,22
	ciklama	2,22		bordo	2,22
	oker	2,22		lila	2,22
	bordo	2,22		nema neom.	11,11
	nema neom.	2,22			

Većina prethodno navedenih istraživača se slaže da su braon i crna najčešće neomiljene boje. Takođe, ahromatske boje se nalaze vrlo nisko na listama preferencije kod najrazličitijih populacija i veoma retko se biraju kao omiljene.

Zanimljivo je protumačiti neomiljenost ahromatskih boja: žute, roze i narandžaste kod oba uzorka. Kako pokazuju rezultati u tabeli 2, izbor studenata neumetničke orijentacije je u većoj saglasnosti sa ovim nalazima. Neomiljenost ovih ahromatskih boja je možda ovde znak drugačijeg estetskog ukusa i izbegavanja „jakih“ boja, pre nego što je indikator emocionalnog statusa, otpora ili negativnih osećanja. Kada se posmatra asocijativno polje značenja žute i narandžaste, u odgovorima se pojavljuju opisi kao što su „drečava“, „upadljiva“, „agresivna“, „kič“ boja.

Studenti psihologije imaju veće rasipanje omiljenih i neomiljenih boja od studenata FLU. Zanimljiv je i podatak da jedan značajan broj studenata FLU nema svoju neomiljenu boju, a što bi bilo u skladu sa hipotezom da je kod ove grupe doživljaj boje postao manje ličan i direktan doživljaj, a više profesionalno – tehnički pojam, oruđe struke.

4.2. Asocijacije na boje

Na opštem planu, asocijativno polje koje ispitanici stvaraju pokazuje da se u okviru njega mogu razlikovati klase asocijacija prema stepenu obrađenosti veze.

1. Direktna percepcija – kao asocijacija se pojavljuje konkretan predmet sa kojim se vizuelno i iskustveno najčešće javlja, na primer, narandžasto – pomorandža, plavo – more, nebo, belo – platno. Ova klasa asocijacija je direktna, iskustvena i može se shvatiti kao najplići kvalitet doživljaja.

- Ovde se ne radi o elaboraciji ili dubljoj obradi doživljaja nego više o re-produkciji iskustvenog materijala.
2. Lična uspomena – ovde se takođe pojavljuje konkretan predmet, ali koji nije direktno vezan za boju, na primer, žuto – mamina suknja, narandžasto – bombona. Kod ove grupe asocijacija više nije direktno zadata, već proizilazi iz neke sekvence ličnog iskustva ili uspomene, ali još uvek zadržava konkretni objekat kao reprezent boje.
 3. Simbolična asocijacija – za psihologiju spada u klasu asocijacija od najvećeg interesa, jer postoji elaboracija i dublja obrada asocijativnog polja u kome se na apstraktnom i indirektnom planu pronalazi asocijacija. Čak i kada postoji visok stepen slaganja između ispitanika, ovo polje asocijacija leži na opštijem apstraktnom nivou, na primer, plavo – prijateljstvo, sivo – neodlučnost, crno – prefinjenost. U ovoj klasi odgovora nije bilo moguće prepoznati perceptivni osnov stvaranja veze jer se sa znaka (očigledna veza znak – označeno) prešlo na simbol. U ovoj klasi odgovora se pojavljuju često i emocije – radost, ljutnja, tuga.
 4. Poetski opis – ovaj oblik asociiranja na boju je najsloženiji i preklapa se sa poljem metaforičkog opisa, počinje da liči na poeziju u kojoj je moguće prepoznati skraćen fenomenološki opis boje. Ovaj oblik asociiranja je najsloženiji i najređe se sreće, verovatno i zbog toga što je, da bi se stvorio, potrebno integrisati sve klase asocijacija (konkretni predmet po sebi, konkretni predmet za mene, apstraktno značenje i na kraju lična elaboracija apstraktnog značenja). Za to je potrebno uložiti vreme i imati visoku motivaciju, što je često bilo teško ostvariti u situaciji papir – olovka testa. Na primer, belo – prazna soba u večnosti, žuto – odblesak na talasu, zeleno – uzrastanje, siva – svejedno, crvena – prisutnost svega, crna – transformisanje.

Asocijacije

Najčešće asocijacije na **belu** boju kod studenata psihologije su: čistoća, nevinost, nežnost, mir, oblaci, nebo i sneg, dok su kod studenata FLU: čistoća, praznina, svetlina, vetar, nevinost, mir i cvet.

Studenti psihologije u proseku imaju 1 asocijaciju po ispitaniku (ukupno 49), dok studenti FLU u proseku skoro 2 asocijacije po ispitaniku (ukupno 76).

Dok studenti psihologije gotovo i da nemaju negativnih asocijacija na belu boju (samo jedan ispitanik je povezuje sa prazninom), kod studenata FLU ima čak 12.

Dobijeni podaci su u skladu sa nalazima ranijih istraživanja koja potvrđuju da je bela ahromatska boja koja se najčešće pozitivno evaluira i povezuje sa čistoćom i mirom. Ali, ona se istovremeno retko bira kao omiljena boja. Zbog svog udaljenog, prigušenog efekta ona se često i ne doživljava kao boja, nego kao transparentnost, vazduh, blago svetlo, snežni pokrivač, udaljenost.

Najčešće asocijacije na **žutu** boju kod studenata psihologije su: sunce, radost, proleće, ljubomora, sreća, leto, toplota, kič, dok su kod studenata FLU: sunce, toplota, cveće, isijavanje, leto, bolest, osmeh.

Studenti psihologije u proseku imaju 1 asocijaciju po ispitaniku (ukupno 52), dok studenti FLU u proseku oko 1,5 asocijaciju po ispitaniku (ukupno 61).

Obe grupe ispitanika imaju i pozitivne i negativne asocijacije na žutu boju s tim što je broj negativnih asocijacija veći kod studenata FLU.

Dobijeni podaci su u skladu sa nalazima ranijih istraživanja koja potvrđuju da žuta boja ima dvostuko značenje i da se najčešće asocira sa suncem, letnjim vremenom i osećanjima radosti, ali istovremeno i ljubomore, bolesti. Ova dvostrukost značenja može se razumeti verovatno kao razlika u pigmentima zamišljenje žute boje – dok je blistavo žuta povezana sa energijom, aktivitetom i radošću, najmanje prisustvo tamnijeg pigmenta (na primer smeđeg ili crnog) čini da ova boja postane evaluativno negativna i povezuje se sa prevarom, izdajom, bolešću.

Najčešće asocijacije na **narandžastu** boju kod studenata psihologije su: pomorandža, cvet, šargarepa i sunce, dok kod studenata FLU su: pomorandža, sunce, toplota, radost i drečavo.

Studenati psihologije u proseku imaju 1 asocijaciju po ispitaniku (ukupno 46 asocijacija), dok studenti FLU u proseku oko 1,5 asocijaciju po ispitaniku (ukupno 59).

Obe grupe ispitanika imaju i pozitivne i negativne asocijacije na narandžastu boju, s tim što je broj negativnih asocijacija veći i raznovrsniji kod studenata FLU.

Dobijeni podaci potvrđuju da se narandžasta najčešće povezuje sa konkretnim predmetima na kojima se realno pojavljuje (pomorandža, šargarepa, cvet i slično), dok su ostale asocijacije vezane za radost, toplotu i veselje.

Najčešće asocijacije na **crvenu** boju kod studenata psihologije su: ljubav, strast, radost, zvezda, krv, ja, vatra, dok kod studenata FLU su: snaga, krv, strast, sreća, ljubav, agresivnost.

Studenti psihologije u proseku imaju 1 asocijaciju po ispitaniku (ukupno 47), dok studenti FLU približno 1,5 asocijaciju po ispitaniku (ukupno 66).

Obe grupe ispitanika imaju i pozitivne i negativne asocijacije na ovu boju, s tim što je broj negativnih asocijacija veći kod studenata FLU. Postoje slaganja u asocijativnim opisima između dve grupe.

Dobijeni podaci su u skladu sa nalazima ranijih istraživanja koja potvrđuju da crvena boja ima složeno značenje i da se najčešće povezuje sa emocijama ljubavi, agresije, kao i sa aktivitetom i snagom.

Najčešće asocijacije na **zelenu** boju kod studenata psihologije su: trava, priroda i proleće, dok kod studenata FLU su: trava, priroda, mir, list, radost, smirenost.

Studenti psihologije u proseku imaju 1 asocijaciju po ispitaniku (ukupno 49), dok studenti FLU približno 1,5 asocijaciju po ispitaniku (ukupno 61).

Kod obe grupe gotovo i da nema negativnih asocijacija na zelenu boju (samo jedan student psihologije zelenu povezuje sa zmijom), dok studenti FLU zelenu po jedan put opisuju kao „hodanje po blatu“, „otrov“ i „sirovost“.

Dobijeni podaci su delimično u skladu sa nalazima ranijih istraživanja koji pokazuju da je zelena uglavnom neutralna boja. Ona se najčešće povezuje sa prirodom i predmetima iz prirode, otud i sa pozitivnim emocijama kod studenata psihologije. Iznenadujuće su negativne asocijacije kod studenata FLU, koji očigledno imaju razvijen širi spektar značenja za ovu boju. Negativne konotacije vezane za ovu boju se sreću u srednjovekovnom kulturnom nasleđu, gde se smatralo da je ovo đavolja boja vezana za podzemna, demonska bića.

Najčešće asocijacije na **plavu** boju kod studenata psihologije su: nebo, more, voda, sreća, dok kod studenata FLU su: more, nebo, mir, čistoća, dubina.

Studenti psihologije u proseku imaju 1 asocijaciju po ispitaniku (ukupno 50), a studenti FLU približno 1,5 asocijaciju po ispitaniku (ukupno 69).

Kod studenata psihologije gotovo da nema negativnih asocijacija na plavu boju (samo jedan ispitanik plavu povezuje sa hladnoćom), dok kod studenata FLU ima 5. Plava boja je boja širokog značenjskog spektra i uglavnom sadrži pozitivne evaluativne pojmove.

Dobijeni podaci su u skladu sa nalazima ranijih istraživanja i pokazuju da se plava boja najčešće povezuje sa vodom i nebom i osećanjem smirenosti. U ovom istraživanju ima slabiju asocijativnu vrednost u odnosu na druge boje.

Najčešće asocijacije na **ljubičastu** boju kod studenata psihologije su: cveće, radost, otmenost, torba, ženstvenost, kič, prijatelj, dok kod studenata FLU su: ljubice, cveće, nešto neodređeno.

Studenti psihologije u proseku imaju 1 asocijaciju po ispitaniku (ukupno 46 asocijacija), dok studenti FLU približno 1,5 asocijaciju po ispitaniku (ukupno 56).

Dok studenti psihologije gotovo da nemaju negativnih asocijacija na ljubičastu boju (jednom se povezuje sa kičom), studenti FLU imaju širu lepezu negativnih asocijacija i ljubičastu vezuju za: drčnost, drečavost, ludake, modrice, narkotike, neukus, neoriginalnost, haos.

Dobijeni podaci su delimično u skladu sa nalazima ranijih istraživanja koji pokazuju da je ljubičasta boja složenog značenja.

Najčešće asocijacije na **braon** boju kod studenata psihologije su: drvo, jesen, dosada, tuga, čokolada, koža, dok kod studenata FLU su: zemlja, priroda, blato, starost, koža, kora.

Studenti psihologije u proseku imaju 1 asocijaciju po ispitaniku (ukupno 48), studenti FLU imaju približno 1,5 asocijaciju po ispitaniku (ukupno 59).

Obe grupe ispitanika imaju širu lepezu negativnih asocijacija na braon boju. Studenti psihologije braon boju najčešće povezuju sa dosadom, gađenjem, tugom, neprijatnim mirisom, prljavim, smećem i tmurnim, dok studenti FLU sa tugom, ohološću, dosadom, nemirom, nezasitošću, starim, prljavštinom, usporenošću.

Dobijeni podaci su u skladu sa nalazima ranijih istraživanja i pokazuju da se braon boja često negativno evaluira. Ona se povezuje sa predmetima iz prirode i negativnim emocijama.

Najčešće asocijacije na **sivu** boju kod studenata psihologije su: kiša, tmurno, tuga, melanholija, oblaci, nebo, nevreme, dok kod studenata FLU su: oblak, površina, tmurno, umerenost, dosada, mrtvilo.

Studenti psihologije u proseku imaju 1 asocijaciju po ispitaniku (ukupno 47), dok studenti FLU približno 1,5 asocijaciju po ispitaniku (ukupno 57).

Obe grupe ispitanika imaju širu lepezu negativnih asocijacija na sivu boju. Studenti psihologije sivu boju najčešće povezuju sa tugom, melanholijom, lošim vremenskim uslovima (hladnoća, magla, nevreme, oblačno, smog, tmurno), ništavilom, prazninom, neodlučnošću, pacovom, dok studenti FLU sa tugom, dosadom, lošim vremenskim uslovima, mrtvilom, neodređenošću, netrpeljivošću, površnošću, samoćom i hladnoćom.

Dobijeni podaci su uglavnom u skladu sa nalazima ranijih istraživanja i pokazuju da se siva boja najčešće negativno evaluira. Ona se povezuje sa klimatskim uslovima i negativnim emocijama.

Najčešće asocijacije na **crnu** boju kod studenata psihologije su: tuga, mrak, noć, elegancija, smrt, oči, kosa, zima, dok kod studenata FLU su: noć, mrak, snaga, sigurnost, tuga, ugalj.

Studenti psihologije u proseku imaju 1 asocijaciju po ispitaniku (ukupno 50), dok studenti FLU približno 1,5 asocijaciju po ispitaniku (ukupno 62).

Obe grupe ispitanika imaju širu lepezu pozitivnih i negativnih asocijacija na crnu boju. Studenti psihologije crnu najčešće povezuju sa tugom, žalošću, očajem, crninom, krajem, smrću, dok studenti FLU sa tugom, strahom, usamljenošću, hladnoćom, nemirom, apsurdnošću, distancom.

Dobijeni podaci su u skladu sa nalazima ranijih istraživanja koja pokazuju da crna boja ima dvostruko evaluativno značenje, pozitivno se povezuje sa moći, snagom, finoćom, tajnom, elegancijom, a negativno se vezuje za tužne događaje i negativne emocije.

5. Diskusija i zaključci

Rezultati pokazuju da postoje složene asocijativne oblasti značenja svake boje, kod obe grupe ispitanika. Studenti umetnosti koriste nešto bogatiji verbalni opis boja. Takođe, postoje razlike u rangu svidanja pojedinih boja između ispitivanih uzoraka, mada se kod obe grupe hromatske boje – crvena, zelena i plava nalaze na vrhu liste svidanja. Razlike su najviše izražene u pogledu preferencije ahromatskih boja, stepenu prihvatanja bele, sive i crne boje. Neumetnička grupa ima malo širu lepezu omiljenih, kao i neomiljenih boja, dok umetnička grupa ređe ispoljava neomiljenu boju. Teže opredeljivanje za neomiljenu boju bi mogao da bude znak odvajanja od ličnog doživljaja boje i stavljanja boje u profesionalni kontekst likovnog umetnika.

Kod obe grupe ispitanika boje izazivaju većinom pozitivne asocijacije kod hromatskih boja, ali je uočljivo da su boje izazvale složena asocijativna polja koja nije moguće svoditi na jednostavne evaluativne dobro – loše mere. Opis doživljaja je boga-

tiji od toga. Takođe, iz nalaza se vidi da doživljaj boje nije ni dominantno emocionalni, iako ima jakih emocionalnih komponenti one nisu presudne, pojavljuju se uz ostale asocijativne veze, kao što su objekti iz svakodnevnog iskustva ili apstraktni pojmovi.

Studenti FLU pokazuju veću spremnost da grade asocijativni opis boja, što je očekivani rezultat s obzirom na to da za njih boje predstavljaju važan profesionalni i tehnički izazov pred kojim će se nalaziti tokom čitave karijere.

Očekivano, negativne asocijacije su mnogo češće kod ahromatskih boja, naročito sive i crne, ali i braon boje.

Kvalitativna analiza asocijacija ukazuje na postojanje više slojeva značenja unutar istog ispitanika, i verovatno je da do dubljih, metaforičkih slojeva opisa može da se dođe složenijim naučnim postupcima koji bi zahtevali nove metodološke postupke. Uočljiva je sličnost asocijativnih opisa sa prethodnim istraživačkim nalazima, kao i sa nalazima drugih srodnih disciplina, kao što su filozofija, istorija, sociologija i etnologija. Na osnovu toga možemo zaključiti da je polje značenja boja ne samo individualno – psihološki, nego i kulturalno zadati fenomen čije dalje istraživanje nužno vodi prema širenju metoda i oslanjanju na kulturalne i semiotičke studije.

Literatura

- Barbieri, J. M., Vidal, A. & Zellner, D. A. (2007). The color of music: Correspondence through emotion. *Empirical Studies of the Arts*, 25 (2), 193–208.
- Boyatzis, C. J. & Varghese, R. (1994). Children's emotional associations with colors. *Journal of Genetic Psychology*, 155, 77–85.
- Chen Y-C, Wang H-W, Lee W-Y. (2008). Design Aesthetics Based on Color and Shape Attributes. *Kaoshiung Design Festival 2008*. Kaoshiung: Designers Association of Taiwan.
- Hemphill, M. (1996). A note on adults' color-emotion associations. *Journal of Genetic Psychology*, 157, 275–281.
- Kaya, N. & Epps, H. H. (2004). Relationship between color and emotion: A study of college students. *College Student Journal*, 38 (3), 396–405.
- Knapp, R. H., Brimner, J. & White, M. (1959). Educational level, class status, and aesthetic preference. *Journal of Social Psychology*, 50, 277–284.
- Kuper, Dž. K. (2004). *Ilustrovana enciklopedija tradicionalnih simbola*. Beograd: Nolit.
- Lee, W-Y & Luo, M. R. (2003). A Study on the Image of Colour-Shape Combinations. *AIC Colour 03: Color, Communication and Management*. Bangkok, Thailand. Proceedings, 383–387.
- Lee, W-Y & Luo, M. R. (2005). A Colour Preference Model for Three-Dimensional Colour-Form Combinations. *AIC Colour 05: 10th Congress of the International Colour Association*. Granada, Spain. Proceedings book, 325–328.
- Lee, T-R., Tang, D-L. & Tsai C-M. (2005). Exploring color preference through eye tracking. *AIC Colour 05: 10th Congress of the International Colour Association*. Granada, Spain. Proceedings book, 333–336.

- Lee, W-Y, Gong, S-M. & Leung, C-Y. (2005). Is Color Preference Affected by Age Difference. <http://www.iasdr2009.org/ap/Papers/Orally%20Presented%20Papers/Behavior/Is%20Color%20Preference%20Affected%20by%20Age%20Difference.pdf>
- Liou L-C, Tang Y-Y, Chen G-Y, Lee W-Y & Lo C-Y. (2008). The Influence of Display Manners upon Color Preference and Aesthetics-Magnetic Exercise Bike for Example. Taipei, Taiwan. 3–10.
- Luescher, M. (1971). *The Luescher Colour Test*. London: Pan Books Ltd.
- Liu Y-C & Lee W-Y. (2008). A Study on the Aesthetics and Preference of Typeface Based on Color and Shape Attributes. *13th CID Annual Design Conference*. Taoyuan: Chinese Institute of Design.
- Meerum Terwogt, M. & Hoeksma, J. B. (1995). Colors and emotions: Preferences and combinations. *The Journal of General Psychology*, 122 (1), 5–17.
- Osgood, C. E., May, W. & Miron, M. (1975). *Cross-cultural universals of affective meaning*. Urbana: University of Illinois Press.
- Parker, Dž. i Parker, D. (1987). *Snovi*. Beograd: IRO Rad.
- Russel, B. (1998). *Istorija zapadne filozofije i njena povezanost sa političkim i društvenim uslovima od najranijeg doba do danas*. Beograd: Narodna knjiga Alfa.
- Saito, M. (1996). Comparative studies on color preference in Japan and other Asian regions, with special emphasis on the preference for white. *Color Research and Application*, 21 (1), 35–49.
- Silver, N. C. & Ferrante, R. (1995). Sex differences in color preferences among elderly sample. *Perceptual & Motor Skills*, 80, 920–922.
- Silver, N. C., McCulley, W. L., Chambliss, L. N., Charles, C. M., Smith, A. A., Waddell, W. M. & Winfield, E. B. (1988). Sex and racial differences in color and number preferences. *Perceptual and Motor Skills*, 66, 295–299.
- Sternberg, R.; Grigorenko, E.; Singer, J. (2005). *Creativity – from Potential to Realization*. American Psychological Association. Washington DC.
- Slovenska mitologija*. (2001). Beograd: Zepter book world.
- Škorc, B. (1994). O simboli boja. *Psihološka istraživanja*, 6, 79–106.
- Škorc B. (2008) *Kvalitativna analiza preferencije i opisa boja kod studenata vizuelnih umetnosti*. Empirijska istraživanja u psihologiji, 7–8. februar, Filozofski fakultet, Beograd.
- Valentine, C. W. (1962). *The Experimental Psychology of Beauty*. London: Methuen & Co LTD.
- Wexner, L. B. (1954). The degree to which colors (hues) are associated with mood-tones. *The Journal of Applied Psychology*, 38, 432–435.
- Winston, A. S. & Cupchik, G. C. (1992). The evaluation of high art and popular art by naïve and experienced viewers. *Visual Arts Research*, 18, 1–14.

Biljana Pejić, Bojana Škorc

COLOR PREFERENCES AND ASSOCIATIVE MEANINGS IN STUDENTS OF ART AND SCIENCE

Summary: Color preferences, associative meanings and frequencies of use of basic colors have been analyzed. Subjects were 90 students, out of whom 45 were students of visual arts and 45 were students of psychology. Levels of appreciation, associative meanings of colors and frequency of their use, have been compared between groups. Ten colors were included. Results show differences between levels of appreciation of some dark colors, which are more appreciated by students of art. Associative descriptions of colors frequently include physical objects, abstract or metaphoric descriptions.